

BOGUMIL VOŠNJAK, DNEVNIK IZ PRVE SVETOVNE VOJNE, Priredio Vladimir Kološa. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1994, 316 str.

Arhiv Republike Slovenije posljednjih godina sustavno povećava opseg izdavačke djelatnosti. Uz povijesne i arhivističke studije objavljen je i veći broj obavijesnih pomagala, kataloga, tematskih publikacija izvornoga arhivskog gradiva. Svako, iznimno zahtjevan izdavački pothvat predstavlja objavljivanje autobiografskog dnevnika slovenskog pravnik i političara Bogumila Vošnjaka (1882–1959) *Dnevnik iz prve svetovne vojne (1915–1918)*. Dnevnik je za objavljivanje priredio arhivist Vladimir Kološa, s namjerom da posluži kao primjer znanstvenog objavljivanja dnevničke građe kao povijesnog izvora.

U ovom slučaju radi se o originalnom Vošnjakovom rukopisu, pisanom svakodnevno i vezanom upravo uz povijesne događaje kojima je i sam bio sudionik, a ne o kasnijoj obradi dnevničkih bilježaka, pa stoga predstavlja prvorazredan povijesni izvor za Slovence, ali i za Hrvate, s obzirom da se u dnevniku opisuju događaji iz Prvog svjetskog rata koji su imali neposrednog utjecaja na sudbinu Austro-Ugarske Monarhije.

Bogumil Vošnjak je, predviđajući raspad Monarhije, već krajem 1914. godine razmišljao o odlasku u emigraciju, kako bi mogao raditi na ujedinjenju Južnih Slavena u Monarhiji sa Srbijom i Crnom Gorom, smatrajući to glavnim interesom Slovenaca. Početkom veljače 1915. uspio je prebjeći u Italiju gdje se povezuje s hrvatskim političarima (Trumbićem, Supilom, Meštrovićem). Zbog opasnosti od talijanskog uključanja u rat, sele u Pariz, u kojem je u travnju konstituiran Jugoslavenski odbor. Početkom lipnja Odbor prelazi u London, a upravo Vošnjak izuzetno agilno kontaktira s mnogim stranim državicima i diplomatima od kojih su mnogi obilježili politiku tog ratnog, a kasnije i poslijeratnog razdoblja. Pored službenih zahtjeva-spomenica u ime Odbora, Vošnjak je sastavio i posebnu slovensku spomenicu, smatrajući da Odbor ne zastupa dovoljno interese Slovenaca. Također je mnogo pisao o pripadnosti Trsta budućoj Jugoslaviji.

Kao pravnik prvenstveno se posvetio pitanju načina ujedinjenja i unutrašnjeg uređenja buduće države i, naravno, pitanju položaja Slovenaca u njoj. Supilovom dualističkom srpsko-hrvatskom konceptu uređenja Jugoslavije, Vošnjak je početkom 1916. suprotstavio načelo "trojstva", tražeći za Slovence jednakopravan položaj u budućoj državi. Uz to je posebno proučavao religijsko pitanje, smatrajući kako je moguća potpuna ravnopravnost svih vjera i tražeći odvajanje crkve od države.

Početkom lipnja 1917. kao član delegacije Jugoslavenskog odbora sudjelovao je u izradi Krfske deklaracije, a krajem 1917. kao predstavnik Odbora boravio je u Sjedinjenim Američkim Državama s ciljem da pridobije slovenske iseljenike za

potporu Krfskoj deklaraciji i da upozna američku javnost s činjenicom da je rješenje jugoslavenskog pitanja nemoguće bez razbijanja Monarhije.

Po završetku rata imenovan je glavnim tajnikom Delegacije za mir Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

U novonastaloj Kraljevini značajnu je ulogu imao u stvaranju prvog ustava. Kao član stručne komisije za izradu nacrtu ustava isključivo je zastupao ideju unitarističke/jedinstvene države. Njegova je glavna misao bila ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca, a ne ujedinjenje Srbije, Hrvatske i Slovenije, pa je u tom smislu izbjegavao zamisao o autonomiji povijesnih pokrajina zastupajući ideju podjele države na oblasti.

Od 1921. do umirovljenja 1931. godine, radi u diplomaciji. Nakon njemačke okupacije, u Beogradu se priključio pokretu Draže Mihailovića, a 1945. je emigrirao iz Jugoslavije. I u toj, drugoj po redu emigraciji, pokušavao je udružiti brojne političke struje emigranata u jedinstveno jugoslavensko političko predstavništvo.

Dnevnik Bogumila Vošnjaka dio je jednog od najznačajnijih i najopsežnijih osobnih fondova pohranjenih u Arhivu Republike Slovenije. Sastoji se od 73 svežnja grupirana u dvije cjeline. Prvu grupu čine osobni spisi B. Vošnjaka, korespondencija, spisi o njegovoj djelatnosti (u Jugoslavenskom odboru, u Delegaciji Kraljevine SHS na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919, u Poslanstvu u Pragu, u Upravnom komitetu fonda B u Baselu, u Ministarstvu vanjskih poslova, u Ustavotvornoj skupštini, u Narodnoj skupštini), zatim rukopisi njegovih objavljenih i neobjavljenih tekstova, te dnevnik. U drugom dijelu fonda razni su popratni radni materijali te nešto osobnih spisa Vošnjakove supruge i oca. Nakon što je fond sređen, arhivska savjetnica dr. Ema Umek izradila je inventar.

U uvodnom dijelu tehnički je opisan dnevnik uz napomenu da nije poznat njegov točan opseg. Arhiv je preuzeo sačuvanih 13 svezaka dnevnika označenih rimskim brojevima I–XIV, pri čemu su nedostajali svesci broj III i VIII. Popisani su i datumi dnevnika od prvog upisa 1. veljače 1915. do posljednjega 27. veljače 1918, s tim da je zbog nedostajućih svezaka izostavljen opis događaja u razdoblju od 30. travnja 1916. do 5. veljače 1917.

Priređivač je, obzirom na razdoblje u kojem je dnevnik pisan, nastojao pružiti čitaocu vjeran prikaz rukopisa, pa su u tekstu ostavljene sve autorove stilske i pravopisne značajke, te pisanje osobnih imena i zemljopisnih pojmova. Sva različita mišljenja priređivača, napomene, ispravci i primjedbe navedeni su u bilješkama uz tekst te u uglatim zagradama u tekstu ili u kazalu koje čini završni dio izdanja. Izuzetak su dopune nadnevka ili mjesta zapisa u dnevniku, stoga što su te oznake na nekim mjestima nedosljedne ili nepotpune.

Također je u uvodnom dijelu opširno opisana biografija dr. Bogumila Vošnjaka, a u prilogu su kazala osoba i mjesta, s tim da je za sve osobe ukratko navedena odrednica zanimanja ili položaja koji su obnašali u opisivanom razdoblju.

Ova je knjiga značajna i sa stajališta problematike objavljivanja izvorne arhivske građe. Dnevници su vrsta koja spada u sasvim privatne spise i sam autor nikada ne bi pristupio objavljivanju teksta u integralnom obliku, odnosno vjerujemo kako bi u većem ili manjem broju izvršio izmjene i intervencije u tekstu sukladno vremenskom odmaku u kojem bi možebitno pristupio tom poslu. Zato je vrijednost ovako objavljenog integralnog teksta daleko veća, jer pruža upravo originalnu, pravu sliku događaja koju je zabilježio neposredni sudionik. Naravno da je takav prikaz nužno subjektivnog karaktera, a nisu rijetka i netočna ili kriva shvaćanja. Ipak i takav zapis predstavlja nepobitnu činjenicu o kojoj će kasniji priređivač, a posebice povjesničar moći prosuditi s prednošću vremenskog odmaka i saznanja o cjelokupnom kontekstu povijesnog zbivanja ili/i kasnijim posljedicama u koja sam pisac-sudionik nije mogao imati uvid.

Čest je slučaj da je dnevničke zapise sam autor upotrijebio za objavljivanje vlastitih studija, tekstova ili memoara. Tako je i Vošnjak najveći dio zapisa iz dnevnika iskoristio pri pisanju svoje knjige *U borbi za ujedinjenu narodnu državu. Utisci i opažanja iz doba svetskog rata i stvaranja naše države*, Ljubljana-Beograd-Zagreb 1928, dakle s desetogodišnjim odmakom. Zato je moguće, uspoređujući dnevnik i knjigu, pratiti koje je svoje teze i stavove zadržao, a koje je naknadno u knjizi izmijenio.

Vošnjak je pisao dnevnik laganim stilom, živo opisujući ljude, događaje, pa i krajeve u kojima je boravio. Svakog je sugovornika kratko opisao donoseći često subjektivne prosudbe o njima: "Trumbić se šolal politično v ambientu dalmatinske kavarne. Brez širokih horicontov in globoke politične ali globoke kulture(!). Pošten skozi i skozi. Nikak organizator, ni sposoben deliti dela. Nam ni dal v Parizu prav nikakve iniciative in ako bi šlo po njem, ne bi se bili v Parizu seznanili sploh z nikomur. Njegova velika pogreška je, da nikogar ne informira o pravem stanju stvari. Tako smo morali vedno od tujih oseb to slišati, kar bi nam on moral najprej praviti. Ker je slučajno prišel v ta diplomatski milje, misli, da je tajinstvenost glavni znak diplomata."

Isto tako je u kratkim crtama bilježio probleme koji su ga zaokupljali, kao na primjer: "Mi hoćemo biti skupaj v edni celoti s Srbi, ni pa treba, da žrtvujemo svoju samostalnost v notranjih poslih. Centralizirana Velika Srbija bi bila danes nesreća. Bodoća zvezna ustava bo morala biti taka, da bo imela pod plaščem zvezne države centralizujoče tendence."

Vošnjakov dnevnik pruža uvid u događaje koji su prethodili stvaranju jugoslavenske države, u misli i ideje s početka stoljeća koje su uvele hrvatski i slovenski

narod u jednu državnu tvorevinu, a koja se pokazala kao kratkotrajno državno rješenje. Sedamdeset godina kasnije na povjesničarima je da objasne i vrednuju političke zamisli generacije opisane u dnevniku.

Marina Škalić

ARCHIVES AND MANUSCRIPTS – the journal of the Australian Society of Archivists, vol. 22, br. 1, 1994.

Godine 1993. časopis *Archives and Manuscripts* je pokrenula grupa od 20 arhivista zajedno s arhivskom upravom, učenicima i studentima arhivistike na Monash University's Graduate Department of Librarianship Archives and records u Melburnu. Društvo arhivskih djelatnika Australije (Australian Society of Archivists), izdaje dva puta godišnje ovaj časopis. Konceptija časopisa zasniva se na objavljivanju stručnih radova iz arhivske struke uglavnom na području Australije, a svaki tekst popraćen je i podacima o autoru.

Uz *Bulletin Australian society of Archivists, Archives and Manuscripts* je ujedno i jedini arhivski časopis koji knjižnica Hrvatskoga državnog arhiva prima iz Australije i to redovito od 1994. godine.

Ovaj broj posvećen je gotovo u cijelosti nekonvencionalnom arhivskom gradivu na medijima, tj. uvođenju informatizacije u arhivske ustanove i razvoju računalnih komunikacijskih sustava (elektroničkim zapisima, te načinima pohranjivanja elektroničkih zapisa u arhivima Australije).

Svezak časopisa koji je objavljen 1994. godine sadrži ukupno 276 stranica teksta. Sadržaj časopisa možemo podijeliti na tri cjeline: prvi dio namijenjen je stručnim tekstovima, u drugom donosi recenzije i izvještaje o publikacijama i izložbama, izvještaje i prikaze vodiča kroz gradivo, izvješća s konferencija i seminara, te ocjene izložbi. Treći dio časopisa je namijenjen obavijestima iz arhivske struke na području Australije te međunarodnim obavijestima.

U prvom dijelu sa stručnim tekstovima objavljeno je ukupno sedam radova vezanih uz primjenu elektroničkih zapisa u arhivima Australije. Jedan od njih je i rad D. Roberta, "Definiranje elektroničkih zapisa, dokumenata i baze podataka" (*Defining electronic records, documents and data*), u kojem se autor bavi pitanjem stručne terminologije, obrađuje pojam elektroničkih zapisa, dokumenata i baze podataka, te govori o odabiru arhivskoga gradiva koje treba pohraniti, ističe važnost elektroničke obrade podataka te navodi njene prednosti, kao što je olakšana komunikacija s korisnicima i pojednostavljivanje radnog procesa u arhivskoj struci.